

Tomasz Gałkowski

"Causae Polonae coram Sacra
Romana Rota XV-XVII saec.
Explanatio processuum et registra
documentorum", Christina
Bukowska-Gorgoni, Roma 1995 :
[recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 40/3-4, 297-301

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z pewnością zaletą opracowania Piotra Majera, oprócz skrótowo przedstawionych powyżej wniosków dotyczących odróżnienia figury błędu determinującego wolę od innych figur błędów i symulacji, jest usystematyzowanie terminologiczne (pozytywny akt woli, *voluntas habitualis*, *error simplex*, determinacja woli, błąd dotyczący warunku wymaganego w sposób bezwzględny, *error pervicax*), które z pewnością przyczyni się do bardziej jednoznacznego podejścia do omawianego zagadnienia.

Pozostaje życzyć wszystkim zajmującym się rzeczywistością małżeństwa w aspekcie prawnym, aby wnioski przedstawione przez Autora nie pozostawały bez echa przyczyniając się z jednej strony do jaśniejszego podejścia do tematu, a z drugiej strony rozwijając dalej doktrynę, która otwiera się na głęboką rzeczywistość małżeństwa. Takim szczególnym przypadkiem może być osoba, która znajduje się w sytuacji błędu niepokonalnego i której nie odmawia się zdolności do zawarcia małżeństwa, czy też samo małżeństwo wyklucza. Jeśli osoby darzą się prawdziwą miłością małżeńską, nie zawsze zastanawiają się nad instytucją małżeństwa i jej przymiotami, ale myślą oddać się drugiej osobie w sposób wierny i na zawsze.

O. Tomasz Galkowski, C.P.

Krystyna Bukowska-Gorgoni, Causae polonae coram Sacra Romana Rota XV – XVII saec. Explanatio processum et registra documentorum Pontificium Institutum Studiorum Ecclesiasticorum, Studia ecclesiastica 19. Historico-iuridica 1, Roma 1995, ss. XXVII + 671.

Dzięki staraniom i pracy Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych (PISK) w Rzymie ukazał się kolejny tom serii *Studia Ecclesiastica* oznaczony nr 19. Jednocześnie jest on oznaczony numerem 1 serii historyczno-prawnej, która, jak należy sądzić po wyszczególnieniu działu badań dotyczących historii prawa w obrębie ogólnej historii Kościoła, z pewnością będzie kontynuowana, przyczyniając się w ten sposób do coraz szerszej znajomości tak dokumentów jak i samej historii prawa przedstawionej w naukowej analizie.

Tom autorstwa K. Bukowskiej-Gorgoni poświęcony jest sprawom polskim rozpatrywanym przez Rotę Rzymską w wiekach XV-XVII. Zainteresowania Autorki sprawami Roty znane są z wcześniejszej jej publikacji (por. *Informacja o materiałach związanych z działalnością Świętej Roty Rzymskiej przechowywanych w zbiorach watykańskich*. Informations. Biuletyn PISK. Rzym-Warszawa 4:1989 s. 83-92). Sięgnięcie do spraw, z którymi z terenów Polski zwracano się z prośbą o ich rozpatrzenie do Roty Rzymskiej oraz zebranie dokumentów dotyczących każdej sprawy z osobna daje współczesnym naukowcom zajmującym się tą dziedziną studiów

możliwość dotarcia do samych dokumentów zebranych w opracowaniu K. Bukowskiej-Gorgoni. Ale nie tylko. Umieszczenie tej pozycji w zakresie badań Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych pozwala na poznanie historii poszczególnych narodów. Praca Autorki idzie po linii wcześniejszych poszukiwań naukowych zajmujących się sprawami diecezji, które zwracały się do Roty o rozpatrzenie kontrowersji pojawiających się na ich obszarze. Autorka wspomina prace N. H i l l i n g a dotyczące spraw diecezji germańskich, czy też polskich naukowców: B. D e m b i ń s k i e g o (*Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich, szczególnie w Archiwum Watykańskim. O materyałach do dziejów polskich w XVI i XVII wieku*. Archiwum Komisji Historycznej 4. *Scriptores rerum polonicarum* 12. Kraków 1888) i o. R e c z k a S.J. (por. s. XIV).

Wkład Autorki jest bardzo cenny. Jej celem jest „dostarczenie dokumentacji dotyczącej poloników w materiałach Roty” (s. 47-48) oraz, w drugiej części pracy zbierającej poszczególne kwestie traktowane przed Rotą, „odtworzenie – w miarę możliwości dostarczonych przez bazę źródłową – treści i przebiegu poszczególnych sporów od momentu ich wszczęcia w kraju aż do zakończenia postępowania przed Rotą oraz zasygnalizowania różnorodnych informacji, czasem tylko luźno związanych z przedmiotem danego procesu, a zawartych w jego aktach” (s. 60).

Autorka w swoim studium obejmuje okres XV-XVII wieku. Pojawia się pytanie, na które nie można znaleźć odpowiedzi we wprowadzeniu: dlaczego ten okres historii Polski? Sugerować to może, że także inne okresy doczekają się swojego tak szczegółowego opracowania. Sięgając do opracowania Autorki można pokusić się o kilka wniosków: 1) rozpoczęcie poszukiwań od XV w. może być spowodowane istnieniem już wykształconego Trybunału Roty, o stałym charakterze i określonej kompetencji, co dokonywało się w ciągu XII-XIV w. (por. s. 1); 2) niekompletność wcześniejszych materiałów (por. s. 5); 3) wzrost znaczenia kongregacji Kurii Rzymskiej w XVI-XVII w. (por. s. 6). Tak więc okres XV-XVII w. jest czasem działalności dobrze ukształtowanego Trybunału Roty, którego znaczenie pozostało niekwestionowane nawet wtedy, gdy wiele spraw było rozpatrywanych przez kongregacje Kurii Rzymskiej (por. ss. 6-7). W sprawach szczególnie trudnych zalecano im zasięgnięcie opinii Roty (por. s. 9). Pozostaje więc życzeniem opracowanie materiału dotyczącego późniejszego okresu kontaktów diecezji polskich z Trybunałem Roty Rzymskiej.

Opracowanie K. B u k o w s k i e j - G o r g o n i składa się z dwóch części: *Wprowadzenia* (1-135) i zestawienia *Causae coram Rota* (137-590), po których następują: indeks osób i miejsc (592-643) i indeks rzeczowy (654-671).

Wprowadzenie napisane jest w jęz. polskim, a następnie znajduje się ten sam tekst przetłumaczony na jęz. włoski. Rozdział I *Wprowadzenia* poświęcony jest powstaniu i organizacji Roty i obejmuje następujące zagadnienia:

Geneza i nazwa, Kompetencja Roty, Rota w systemie organów Kurii Rzymskiej, Rota a sądy lokalne, Jurysdykcja i organizacja Roty. Rozdział II *Wprowadzenia* zajmuje się stosunkami zależności pomiędzy Rotą a Sygnaturą Apostolską (Apelacja i *commissio*, Reskrypt Sygnatury Apostolskiej, Klauzule stosowane przez Sygnaturę, Uprawnienia przekazane w *commissio*). Rozdział III *Wprowadzenia* poświęcony jest analizie postępowania przed Rotą Rzymską (Zasady ogólne, Przygotowanie rozprawy, Uzupelnienie materiału dowodowego, Rozprawa, Decyzja i wyrok). Te trzy rozdziały opracowane na podstawie dostępnych Autorce studiów (por. Bibliografia. Studia, ss. XX-XXV) stanowią jedną całość pozwalającą każdemu ze studiujących zapoznać się z podstawowymi wiadomościami dotyczącymi Roty Rzymskiej. Jest ono dość syntetyczne, a jednocześnie zawierające wiele ciekawych informacji. Sama Autorka odwołuje się do możliwości sięgnięcia przez osoby zainteresowane tą tematyką (por. przyp. 5, s. 2) do istniejących opracowań obszernie przez nią zebranych w bibliografii. Na uwagę zasługuje fakt, że *Wprowadzenie* napisane jest w jęz. polskim, co daje możliwość sięgnięcia do niego zwłaszcza studentom historii i prawa, wobec prawie nieistniejących opracowań dotyczących Roty w jęz. polskim (por. W. N a c h t m a n, *Trybunał Roty Rzymskiej. Historia, organizacja, postępowanie*. Lublin 1957). Jest to więc kolejna pozycja w tej dziedzinie w jęz. polskim, która z pewnością ucieszy chcących w krótkim czasie poznać podstawowe wiadomości dotyczące Roty Rzymskiej.

Dwa kolejne rozdziały *Wprowadzenia* różnią się swoim charakterem od poprzednich. Dotyczą bezpośrednio drugiej części pracy zbierającej wyroki Roty. Rozdział IV zatytułowany jest: Przekazy źródłowe. W punkcie pierwszym Autorka przedstawia koleje losu Archiwum Roty. Już pierwsze słowa ukazują, że jej poszukiwania dotyczą materiałów znajdujących się w Tajnym Archiwum Watykańskim, pozostając nadal własnością Roty (s. 45). Wiele jednak materiałów dotyczących działalności Roty rozproszonych jest „w wielu archiwach i bibliotekach europejskich” (s. 45). Stąd też „zrozumiałe stają się luki w zachowanym materiale archiwalnym” (s. 46). Takie sformułowanie Autorki jest jednocześnie wezwaniem do dalszych poszukiwań, które z pewnością mogłyby ubogacić dzieło dokonane przez K. B u k o w s k ą - G o r g o n i. Zasoby archiwum Roty zestawia Autorka w tabeli na str. 66. Należą do nich następujące serie: *Commissiones, Decisiones, Diaria, Informationes, Iura diversa, Manualia, Miscellanea, Appendix, Peritiae, Positiones, Processus actorum, Processus in admisione auditorum, Sententiae, Vota*. Na stronach 48-56 Autorka prezentuje poszczególne serie dokumentów charakteryzując każdą z nich, podając ich zawartość oraz kolejność poszczególnych tomów dokumentów w celu ich odnalezienia w archiwum. Opisana kolejność opisana serii dokumentów odpowiada przedstawionemu wcześniej (rozdz. III *Wprowadzenia*) porządkowi postępowania przed Rotą (por. s. 48). W opracowaniu Autorka

posługuje się wszystkimi seriami za wyjątkiem serii *Processus in admissione auditorum* oraz *Manualia actorum et citationum*. Pierwsza seria zawiera „akta procesów informacyjnych poprzedzających nominacje audytorów Roty” (s. 46). Druga seria zawiera „krótkie zapisy notariuszy dotyczące pozwów oraz innych kroków procesowych, zachowane do r. 1517 włącznie w czystopisach, po tej zaś dacie jako minuty (broliarda)” (s. 46). Autorka z nich nie korzysta z dwóch powodów: seria ta zawiera wiele luk (s. 46) oraz zachowane w nich notatki notariuszy „pozostają tylko dowodem podjęcia poszczególnych kroków procesowych i nie pozwalają na gruntowne poznanie treści procesu, przyczyn sporu oraz stanowiska stron” (s. 47). Wykorzystanie tej serii nie jest konieczne, zdaniem Autorki, do przedstawienia „dokumentacji poloników w materiałach Roty” (s. 47-48). Drugi punkt tego ciekawego rozdziału zawiera spis rękopisów związanych z działalnością Roty i znajdujących się w posiadaniu Biblioteki Watykańskiej oraz zbiorów drukowanych. Zestawienie rękopisów jest utrudnione ze względu na niekompletność katalogów biblioteki. Dlatego też wyszczególnienie przez Autorkę kolejnych zbiorów jest jej dużą zasługą i jednocześnie ułatwieniem pracy innym historykom czy prawnikom. Wśród zbiorów drukowanych Autorka wymienia zarówno woluminy zawierające poszczególne decyzje zachowane w formie rękopiśmiennej lub drukowane jak i druki zwarte, będące odpowiednikiem wcześniej opracowanych rękopiśmiennych zbiorów decyzji rotalnych. Sięgnięcie do tych zbiorów ułatwiają repertoria znajdujące się w Archiwum Watykańskim (rękopis zawierający wykaz w porządku alfabetycznym drukowanych decyzji z drugiej połowy XVI w. i pierwszej połowy XVII w.) i w Bibliotece Watykańskiej (*Elenchus sive decisionum sacrae Rotae Romanae...* z 1687 r.) oraz indeks decyzji drukowanych w latach 1588-1617. Ostatni, piąty rozdział *Wprowadzenia* wyjaśnia układ i metodę opracowania poszczególnych spraw polskich przedstawianych do rozpatrzenia Rocie. Zestawienie nie zawiera jednak wszystkich poloników, których odtworzenie było niemożliwe ze względu na „ogrom materiału, jak i na niezliczone powtórzenia oraz na szereg informacji całkowicie obojętnych dla badacza problematyki polskiej” (s. 60).

Autorka tworzy schemat sposobu przedstawienia spraw polskich w Rocie Rzymskiej i według niego układa cały materiał. Układ poszczególnych pozycji zamieszczonych w drugiej części pracy (*Causae coram Rota*) składa się z dwóch zasadniczych części. „Pierwsza z nich, opisowa, omawia po krótku przedmiot i historię sporu, druga, źródłowa, stanowi zestawienie poszczególnych dokumentów, które w toku procesu były przedstawione w Rocie bądź też były przez nią samą wydane” (s.60).

Niewątpliwie dla badacza poloników, tak historyka jak i prawnika, nieocenioną wartością posiadają zestawienia zebranych spraw polskich przedstawianych w Rocie, znajdujące się w drugiej części opracowania K. B u k o w s k i e j - G o r g o n i. Autorka zestawia w niej 277 spraw, z któ-

rych pierwsza jest datowana na lata 1481-1487, a ostatnia nosi datę roku 1699. To zestawienie uzupełnione Tabelą nr 1 na str. 65 pozwala na szybkie zorientowanie się co do ilości spraw i ich charakteru w poszczególnych wiekach oraz diecezji, które były zaangażowane w prowadzenie sporów *coram sacra Romana Rota*. Wyjaśniona struktura ich opracowania pozwala na łatwe, dla wtajemniczonych w poruszaniu się po Archiwum i Bibliotece Watykańskiej, odnajdywanie poszczególnych spraw i na dalszą ich analizę pod wieloma innymi aspektami.

Opracowanie K. B u k o w s k i e j - G o r g o n i z jednej strony zbierając i porządkując materiał dotyczący spraw polskich rozpatrywanych przez Rotę zamyka okres XV-XVII wieku historii Polski, a z drugiej strony jest wyzwaniem do dalszych poszukiwań. Jedne z nich powinny pójść drogą uzupełnienia brakującego materiału w oparciu o dokumenty znajdujące się w innych bibliotekach i archiwach Europy celem zebrania jak największej ilości spraw polskich rozpatrywanych w Rocie Rzymskiej. Inne poszukiwania mogą być dokonywane w oparciu o polskie archiwa, których zachowane dokumenty mogą zweryfikować dane przedstawione w opracowaniu, o czym wspomina sama Autorka (por. s. 61). Pozostaje otwartą drogą poszukiwań dotycząca tych samych zagadnień, a które nie zostały ujęte w przedziale czasowym XV-XVII w, oraz będących przedmiotem rozstrzygnięć kongregacji Kurii Rzymskiej, których kompetencja niejednokrotnie pokrywała się z kompetencjami Roty. Miejmy nadzieję, że tom oznaczony numerem 1 serii historyczno-prawnej Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych nie pozostanie ostatnim, a kolejne opracowania przyczynią się do pogłębienia wiedzy posiadanej czy też zachęcą do podejmowania nowych kroków w dziedzinie poszukiwań historyczno-prawnych.

O. Tomasz Galkowski, C.P.

Z. Suhecki, *La cremazione nel Diritto Canonico e Civile*, Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticano 1995, ss. 300

Zbigniew Suhecki jest profesorem prawa karnego Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego, pełni także funkcje pozauniwersyteckie, jest między innymi postulatorem w procesach beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych. Jego naukowe zainteresowania od kilku lat oscylują wokół zagadnienia kremacji; jest autorem kilku prac na ten temat, z których jedna ukazała się w języku polskim (*Zagadnienie kremacji w rozwoju historycznym*, Prawo Kanoniczne 36(1993), ss. 145-149).

La cremazione nel Diritto Canonico e Civile jest obszerną analizą zagadnienia kremacji, którą autor traktuje zarówno jako zjawisko socjologiczne, jak i instytucję prawną. W oparciu o bogatą literaturę i obszerną bazę